

ДЕВІАНТНА ПОВЕДІНКА ЯК СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

УДК 316.624-053.2

Г. Д. Золотова

СУТНІСТЬ ТЕХНОЛОГІЧНИХ ВИДІВ АДИКТИВНОЇ ПОВЕДІНКИ ДІТЕЙ

Актуальність проблеми формування технологічних видів адиктивної поведінки стає все більш очевидною у зв'язку із зростанням кількості інтернет-користувачів в Україні і світі в цілому. Кожен день до мережі Інтернет підключаються нові користувачі, які долучаються до новітніх досягнень в галузі технологічних інновацій. Сьогодні світ, в який вступають діти, настільки мінливий, що його називають суспільством ризику. Інтенсифікація впливу соціального середовища на розвиток особистості призводить до послаблення факторів протидії негативним тенденціям, спричиняє зміни в сфері психічного розвитку і формування дитини, нівелює ціннісні орієнтації, формує виникнення технологічних видів адиктивної поведінки дітей.

Уперше проблема патологічного використання технологічних пристроїв та Інтернету виникла в зарубіжній медичній літературі в кінці 80-х років минулого століття, і першими з нею зіткнулися лікарі-психіатри К. Янг, І. Голдберг та інші. Поряд із терміном «технологічні адикції» вони використовують синоніми: інтернет-адикція, нетаголізм, віртуальна адикція, кіберадикція тощо.

Подальші дослідження переходять в інші галузі наук, у тому числі і психолого-педагогічні, фахівці яких намагаються зупинити відрив дитини від соціуму, відхід від реальності, попередження соціальної дезадаптації, вирішення проблем деформації особистісних установок і ціннісних орієнтацій. Серед них – О. Безпалько, Т. Больбот, О. Єгоров, О. Єлізаров, А. Запорожец, В. Качалов, Д. Колесов, Ц. Короленко, М. Лукашевич, В. Менделевич, К. Сельчюнок, С. Сібіряков, Т. Семигіна, В. Щербина та інші.

Разом із тим, соціально-педагогічні аспекти технологічних видів адиктивної поведінки дітей вивчені недостатньо, сьогодні необхідним є більш докладне розкриття їх сутності та змісту.

Мета статті – розкрити сутність технологічних видів адиктивної поведінки дітей.

Інформатизація та технологізація суспільства впливає на всі сторони суспільного життя. Різноманітні види використання інформаційно-комунікаційних технологій впливають на процес формування моральних норм, поведінку і спілкування, масова

комп'ютеризація впроваджується і в систему освіти. У сучасних умовах і людська свідомість частково переноситься у віртуальний простір, тому що там особистість отримує різнобічну інформацію, активно взаємодіє з іншими користувачами, вступає у соціальні відносини, приєднується до певних груп за інтересами, купує товари та послуги. Особливою популярністю сьогодні користується спілкування в соціальних мережах, які створюються не лише для пошуку партнерів по спілкуванню, а й для пошуку об'єктів інтересу: хобі, відпочинку, прослуховування музики, перегляду фільмів, ігор. Як форма художньої творчості мультимедіа володіють новими засобами, породжують нові форми художньої творчості (комп'ютерна графіка, анімація тощо).

Сьогодні всесвітня мережа розвивається надшвидкими темпами і є потужною інформаційною базою. Особливо популярним Інтернет є у дітей та молоді, захоплення комп'ютерними технологіями постійно зростає.

Соціалізація дітей має динамічний характер і відбувається в умовах впливу віртуального простору, коли дитина може вільно вступати в співтовариства, мати необмежений доступ до інформації [4].

Дослідження доводять, що дитину, яка є користувачем Інтернету, сьогодні характеризують такі параметри, як високий рівень умінь користування технологічними комунікаціями (часто вищий, ніж у батьків), а також високий рівень психологічного збудження під час ігор і спілкування. Якщо порівнювати реальне спілкування з віртуальним, то в реальному житті для нас важливо передати разом із інформацією емоції і в свою чергу зрозуміти, які емоції при цьому виникають у партнера. При віртуальному спілкуванні це неможливо (частково емоції можна показати лише за допомогою «смайликів»), учені говорять, що стандартизація та автоматизація суспільних процесів несуть загрозу ідентичності і унікальності особистості.

До того ж масова комп'ютеризація сприяє виникненню залежності людини від комп'ютерних технологій і приводить до проблеми інформаційної безпеки суспільства, при чому діти у цьому відношенні є найбільш вразливою категорією. Характерною рисою розвитку інформаційних технологій є те, що «суспільство отримує такі технологічні засоби, до яких воно ще не завжди буває готовим» [12, с. 139]. Тобто, соціальні явища змінюються швидше, ніж вивчаються і аналізуються. Політичні і правові засоби контролю тут не діють, тому мережний кіберпростір функціонує майже стихійно [10].

Проблема загострюється тим, що педагоги і батьки ще не готові до попередження пов'язаних із цим проблем.

Серед соціальних причин виникнення технологічних залежностей – несприятливі мікросоціальні умови, погані відносини з батьками, виховання за типом гіпоопіки, збіднення міжособистісних відносин, відсутність підтримки, адиктивна поведінка батьків; серед психологічних – акцентуації характеру; серед біологічних – перинатальна патологія,

черепно-мозкові травми, патологічні форми порушення поведінки та формування особистості.

Розглянемо види технологічних залежностей. По-перше, необхідним є уточнення змісту понять «комп'ютерна залежність» і «Інтернет-залежність». У ряді досліджень ці поняття рівні за змістом і використовуються як синоніми. Під комп'ютероманією розуміється пристрасть до електронних ігор, яка часто, особливо у підлітків, переходить у хворобливий потяг і може придбати характер вираженої патології [11, с. 23].

Вважаємо за необхідне підкреслити, що поняття «комп'ютерна залежність» є більш широким і включає в себе Інтернет-залежність, залежність від комп'ютерних відеоігор, залежність від програмування, від комп'ютерної художньої творчості (графіка, анімація). У свою чергу Інтернет-залежність розподіляється на залежність від ігор он-лайн, від компульсивної навігації по сайтах, пошуку у віддалених базах даних, залежність від соціального використання Інтернету (спілкування в соціальних мережах, чатах, ведення електронних щоденників), залежність від інтернет-аукціонів, віртуальних покупок, від «кіберсексу» (відвідування порнографічних сайтів, обговорення на сексуальну тематику), хакерство. Також до технологічних залежностей відносять гаджет-адикції [2].

У сучасних умовах надзвичайно актуальним стає особистісно орієнтований підхід у профілактиці технологічних видів адиктивної поведінки дітей. Сутність даного підходу полягає у визнанні вихованця головним суб'єктом виховного процесу.

Оскільки уявити життя дитини без комп'ютеру та Інтернету неможливо, адже особистість розвивається в тій діяльності, яка відповідає її інтересам і життєвим цінностям, – пропонуємо у профілактичній роботі спиратися на наступні принципи особистісно орієнтованого підходу для профілактики технологічних видів адиктивної поведінки дітей.

1. Принцип компетентності, під яким ми маємо на увазі професіоналізм і спеціальну підготовку фахівців, які займаються профілактикою.

2. Принцип самоактуалізації, який передбачає прагнення індивіда до формування соціально схвалюваних видів діяльності.

3. Принцип випередження виховного впливу, в основі якого лежить завчасний початок профілактичних програм.

4. Принцип взаємодії, який розуміється як скоординованість дій усіх соціальних інститутів, які займаються профілактикою.

5. Принцип індивідуальності, який сприяє індивідуалізації підходів до суб'єктів профілактичного процесу і адресність виховного впливу.

6. Принцип творчості, завдяки якому профілактичний процес стає варіативним і гнучким.

7. Принцип довіри, який передбачає довірливі відносини між суб'єктами виховного впливу і підтримку через співчуття.

8. Принцип орієнтації на культурні цінності, який враховує властиві саме вітчизняній культурі соціальні цінності і механізми особистісного розвитку, форми навчання, поведінки, спілкування, проведення дозвілля.

9. Принцип успіху, який передбачає опору на позитивні якості індивіда і сторони його життя. Завдяки даному принципу формується позитивна Я-концепція і адекватна самооцінка як основа попередження адиктивної поведінки.

Використання даних принципів у профілактиці технологічних видів адиктивної поведінки дітей допомагає усвідомити дитині себе особистістю, індивідуальністю, розкрити її здібності, сприяти становленню самосвідомості, успішно вирішувати особистісно значущі і соціально схвалювані задачі самовизначення, самовдосконалення, самореалізації і самоутвердження.

Таким чином, розвиток інформаційних процесів сприяє появі нових видів адикцій, серед яких – технологічні. Причинами виникнення технологічних залежностей є несприятливі мікросоціальні умови, погані відносини з батьками, виховання за типом гіпоопіки, збіднення міжособистісних відносин, відсутність підтримки, адиктивна поведінка батьків; акцентуації характеру; перинатальна патологія, черепно-мозкові травми, патологічні форми порушення поведінки та формування особистості. Комп'ютерна залежність включає в себе Інтернет-залежність, залежність від комп'ютерних відеоігор, залежність від програмування, від комп'ютерної художньої творчості. У свою чергу Інтернет-залежність розподіляється на залежність від ігор он-лайн, від компульсивної навігації по сайтах, пошуку у віддалених базах даних, залежність від соціального використання Інтернету, залежність від Інтернет-аукціонів, віртуальних покупок, від «кібер-сексу», хакерство. Також до технологічних залежностей відносять гаджет-адикції. Пропонуємо у профілактичній роботі спиратися на наступні принципи особистісно орієнтованого підходу: компетентності, самоактуалізації, випереджаючого виховного впливу, взаємодії, індивідуальності, творчості, довіри, орієнтації на культурні цінності, принцип успіху.

Перспективи подальшої розробки проблеми полягають у більш глибокому вивченні сутності і змісту технологічних адикцій дітей і методів їх профілактики.

Список використаної літератури

- 1. Безпалько О. В.** Соціальна педагогіка в схемах і таблицях / Ольга Володимирівна Безпалько. – К. : «Логос», 2003. – 134 с.
- 2. Егоров А. Ю.** Нехимические зависимости / А. Ю. Егоров. – СПб. : Речь, 2007 – 242 с.
- 3. Елизаров А. Н.** Работа с зависимостями в психологическом консультировании [Электронный ресурс] / А. Н. Елизаров // Материалы Всерос. науч.-практ. конф. [«Социальное партнерство психологии, культуры, бизнеса и духовное возрождение

России»]. – М. : Ред.-изд. центр Консорциума «Социальное здоровье России», 2006. – С. 61-62. – Режим доступа : <http://www.psychologia.narod.ru/abuse.htm>. **4. Запорожец А. В.** К вопросу о профилактике аддиктивного поведения школьников в сфере компьютерных технологий / А. В. Запорожец // Мир науки, культуры, образования. – 2009. – № 6 (18). – с. 283-286. **5. Качалов В.** Об аддикциях и аддиктивном поведении [Электронный ресурс] / В. Качалов. – Режим доступа : <http://psychology.net.ru/articles/content/1086791156.html> **6. Колесов Д. В.** Поведение : физиология, психология, этика : Учеб. пособие / Д. В. Колесов. – М. : Издательство Московского психологического института; Воронеж : Издательство НПО «Модек», 2006. – 696 с. **7. Короленко Ц. П.** Семь путей к катастрофе : деструктивное поведение в современном мире / Ц. П. Короленко, Т. А. Донских. – Новосибирск : Наука, 1990. – 224 с. **8. Лукашевич М. П.** Соціальна робота (теорія і практика) : Підручник / М. П. Лукашевич, Т. В. Семигіна. – К. : Каравела, 2009. – 368 с. **9. Менделевич В. Д.** Психология девиантного поведения : учеб. пособ. / В. Д. Менделевич. – М. : МЕДпресс, 2001. – 432 с. **10. Сельчёнок К.** От зависимости – к духовной свободе [Электронный ресурс] / Константин Сельчёнок. – 2003. – Режим доступа : <http://aquarun.ru/psih/addikt.html> **11. Сибиряков С. Л.** Ребёнок в опасности : Как предупредить беду : Наркоманию, пьянство, насилие, преступность... / С. Л. Сибиряков. – СПб. : Пресс, 2002. – 128 с. **12. Щербина В.** Соціальні риси мережних спільнот / В. Щербина // Соціальна психологія. – 2005. – №2. – с. 139 – 149.

Золотова Г. Д. Сутність технологічних видів адиктивної поведінки дітей

Розвиток інформаційних процесів сприяє появі нових видів адикцій, серед яких – технологічні. Причинами виникнення технологічних залежностей є несприятливі мікросоціальні умови, погані відносини з батьками, виховання за типом гіпоопіки, збіднення міжособистісних відносин, відсутність підтримки, адиктивна поведінка батьків; акцентуації характеру; перинатальна патологія, черепно-мозкові травми, патологічні форми порушення поведінки та формування особистості. Комп'ютерна залежність включає в себе Інтернет-залежність, залежність від комп'ютерних відеоігор, залежність від програмування, від комп'ютерної художньої творчості.

Ключові слова: адиктивна поведінка дітей, профілактична діяльність, технологічні адикції.

Золотова А. Д. Сущность технологических видов аддиктивного поведения детей

Развитие информационных процессов способствует появлению новых видов аддикций, среди которых – технологические. Причинами возникновения технологических зависимостей являются

неблагоприятные микросоциальные условия, плохие отношения с родителями, воспитание по типу гипоопеки, обеднение межличностных отношений, отсутствие поддержки, аддиктивное поведение родителей; акцентуации характера; перинатальная патология, черепно-мозговые травмы, патологические формы нарушения поведения и формирования личности. Компьютерная зависимость включает в себя Интернет-зависимость, зависимость от компьютерных видеоигр, зависимость от программирования, от компьютерного художественного творчества.

Ключевые слова: аддиктивное поведение детей, профилактическая деятельность, технологические аддикции.

Zolotova H. D. The Meaning of Technological Types of Children's Addictive Behaviour

Informatisation and technification of the modern society influence all sides of social life. Nowadays the global network called the Internet is developing with a very high speed and serves as a powerful data base. Socialization of children has dynamic character and happens in the conditions of influence of the cyberspace where a child can easily join any social nets, has unlimited access to information. The development of informational processes contributes to appearing of new kinds of addiction – technological ones. Among the causes that lead to appearance of technological additions are negative microsocial conditions, bad relations with parents, bringing-up by hypoprotection type, degradation of interpersonal relations, absence of support, parents' addictive behaviour; accentuations of personality traits; perinatal pathology, traumatic brain injuries, pathological forms of behaviour disorders and personality formation. Computer addiction includes Internet addiction, computer games addiction, programming addiction, computer artwork addiction. Internet addiction is in turn divided into addictions based on playing on-line games, compulsive site navigation, searching in remote databases, social usage of the Internet, Internet auctions, virtual shopping, "cyber sex", hacking. Gadget addiction is also considered to be a technological addiction. We suggest basing on the main principles of personality-oriented approach in preventing technological kinds of children's addictive behaviour.

Key words: children's addictive behaviour, preventive measures, technological addictions.

Стаття надійшла до редакції 21.03.2013 р.

Прийнято до друку 26.04.2013 р.

Рецензент – д. п. н., проф. Харченко С. Я.